

Aktiverande styrdokument

Datum:
ÅÅÅÅ-MM-DD

Diarienummer:
KSN-2025-00601

Beslutsfattare:
Kommunfullmäktige

Dokumentansvarig:
Äldrenämnden

Remissversion

Program för äldrevänlig kommun

REMISSVERSION

Översiktsplan

Mål och budget

Verksamhetsplaner och affärsplaner

Program

Handlingsplaner och övriga planer

Inledning

Vi blir allt fler äldre. Det är en global trend som märks även i Europa, i Sverige och i Uppsala. Utöver att allt fler lever allt längre ser åldrandet också annorlunda ut idag jämfört med tidigare. Att vara senior på 2020-talet innebär andra saker än det gjorde för tidigare generationer. Förändrade livsmönster, värderingar, välfärdssystem, forskning och teknikutveckling bidrar till att fler äldre idag vill och kan leva friskare, mer självständiga och oberoende liv även som äldre.

Denna utveckling måste samhället följa med i genom att anpassa och förhålla sig till en åldrande befolknings behov och preferenser. Därför anslöt Uppsala kommun 2016 som medlem i Världshälsoorganisationens globala nätverk för äldrevänliga städer och kommuner. Därför har kommunen ett program och handlingsplan för en äldrevänlig kommun. Programmet och handlingsplanen är styrdokument som strukturerar frågan och styr Uppsala kommuns nämnder och bolagsstyrelser i det gemensamma arbetet för att bli en alltmer äldrevänlig kommun.

Äldrevänliga samhällen går i linje med de globala målen enligt Agenda 2030. De motverkar ålderism och främjar ett hälsosamt och aktivt åldrande genom att anpassa strukturer och tjänster till äldre människors behov med varierande kapacitet. Det bidrar i sin tur till ett bättre samhälle för människor i alla åldrar, med bättre förutsättningar för fysisk aktivitet, social delaktighet och psykisk hälsa. Äldrevänliga samhällen hjälper också människor att vara oberoende så länge som möjligt, ger omsorg och skydd när det behövs och med respekt för äldre människors självständighet och värdighet.

Äldrevänliga miljöer bemyndigar människor så att de kan fortsätta att leva ett oberoende liv i god hälsa, vara engagerade i sina samhällen och förbli socialt inkluderade och aktiva i olika roller: som grannar, vänner, familjemedlemmar, kollegor och volontärer

Syfte

Program för äldrevänlig kommun är ett aktiverande dokument som sätter ramarna för och prioriterar hur kommunens politik för ökad äldrevänlighet ska stärkas och utvecklas. Det ska verka styrande i planering, budgetering, uppföljning och i genomförande av kommunens verksamhet.

Programmet formulerar en samlad strategi för hur Uppsala kommunkoncern, i samverkan med det omgivande samhället, kan förstärka äldre kommuninvånarens möjligheter att leva ett självständigt, fysiskt aktivt och rikt liv utan särskilda stödinsatser från samhället. Det utgör även en grund för att öka samverkan mellan olika parter, skapa goda kommunikations- och informationsflöden samt förstärka en väl fungerande och aktiv dialog med de äldre som bor, verkar och lever på landsbygderna och i staden. Avsikten är också att i linje med kommunkoncernens värdegrund ge förutsättningar för samverkan, synergier, innovationer och flexibilitet i arbetet.

Programmet ska utgöra en samlad plattform för att etablera samsyn, främja äldres delaktighet, motverka omotiverade särlosningar samt fungera som ett verktyg för att stödja, genomföra, följa upp och utveckla det löpande arbetet för en äldrevänlig kommun.

Omfattning

Programmet samlar, strukturerar och definierar utvecklingsområden för Uppsala kommuns arbete för målgruppen 60 år och äldre (60+). Programmet gäller alla nämnder och bolagsstyrelser inom Uppsala kommunkoncern samt kommunalt finansierad verksamhet. Det ska fungera som underlag till kommunens Mål och budget samt för nämndernas verksamhetsplaner och bolagsstyrelsernas affärsplaner. Programmet kompletteras av en handlingsplan som definierar prioriterade åtgärder.

Programmet för äldrevänlig kommun styr inte frågor om bostäder eller tillgänglighet. Boendefrågan styrs i första hand av kommunens program för bostadsförsörjning - Bostad för alla. Frågor om tillgänglighet och universell utformning styrs i huvudsak via programmet för full delaktighet för personer med funktionsnedsättning. Exempel på andra program som styr områden av betydelse för en äldrevänlig kommun är idrottspolitiskt program, kulturpolitiskt program, landsbygdsprogrammet och program mot våld i nära relationer.

Ansvar, genomförande och spridning

Program och handlingsplan för en äldrevänlig kommun är dokument som styr samtliga Uppsala kommuns nämnder och bolagsstyrelser på de områden där kommunen har rådighet. Äldrenämnden ansvarar för program och handlingsplan för äldrevänlig kommun. Ansvaret innefattar övergripande stöd och samordning samt information om och spridning av program och handlingsplan i samverkan med relevanta aktörer i och utanför kommunkoncernen. Samverkan sker med aktörer såsom civilsamhället, näringslivet, Region Uppsala, statliga myndigheter och andra organisationer för att åstadkomma ett mer äldrevänligt Uppsala. Alla kommunala nämnder och bolagsstyrelser har dock ett eget ansvar för att själva motsvara programmets och handlingsplanens avsikter och bidra till att Uppsala blir en mer äldrevänlig kommun. Kommunens nämnder och bolagsstyrelser har också ett gemensamt ansvar att samarbeta för att hitta samverkansvinster och undvika intressekonflikter.

Samtliga kommunala nämnder och bolagsstyrelser har ett ansvar för att informera kommuninvånarna om det äldrevänliga arbete man bedriver.

Definition och begrepp

Frångänglighet Frångänglighet innebär möjligheten att utrymma en byggnad även för personer med nedsatt rörelse- och orienteringsförmåga.

Ordinärt boende Med ordinärt boende avses här boende i vanliga flerbostadshus, egna hem eller motsvarande. Hit räknas även seniorbostäder och seniorbostäder med gemensamhetslokal.

Universell utformning är en princip för hur man utformar allt från byggnader till kommunikation och transporter så att de fungerar för så många som möjligt redan från början. Om det blir rätt från början behöver man inte göra anpassningar i efterhand och fler blir inkluderade.

Ålderism är fördomar, stereotyper och diskriminering som drabbar äldre.

Äldrevänlig är en översättning och tolkning av engelskans "age-friendly". Ibland översätts det engelska begreppet – med lite annan betoning – till "åldersvänlig".

Begreppet syftar på en situation som möter en åldrande befolknings behov och preferenser. Dels behov och preferenser hos den som är 60 år eller äldre. Men också åldrandeprocessens behov och preferenser. Det innebär att samhället på olika områden främjar möjligheter till ett aktivt åldrande så att människor kan få en så bra livskvalitet som möjligt när de blir äldre. Världshälsoorganisationen poängterar att ett aktivt åldrande är en livslång process och att "äldrevänlighet" inte enbart ska förstås som "vänligt för äldre". Många äldrevänliga åtgärder är bra för alla människor, oavsett ålder.

Uppsala kommun ska vara en äldrevänlig kommun

Allt fler äldre i Uppsala kommun

Andelen äldre i befolkningen ökar globalt och så även i Sverige och i Uppsala kommun. Om mindre än 20 år kan antalet Uppsalabor som är 90 år eller äldre vara mer än dubbelt så många som idag. Redan om mindre än 10 år prognosticeras antalet 80–89-åringar ha ökat med 50%. Övriga ålderskategorier ökar också över tiden men inte lika mycket. Framtidens Uppsala kommun kommer alltså i mycket högre grad än idag präglas av äldre personer och av äldre personers behov och preferenser. Att allt bättre möta en åldrande befolknings behov och preferenser är därför en angelägen fråga för Uppsala kommun, för Sverige och för många länder runtom i världen. Rätt hanterad innebär den att fler kommuninvånare lever längre liv i god hälsa och självständighet samt fortsatt bidrar med sin tid, sina kunskaper och kompetenser samtidigt som kostnader för kommunal vård och omsorg hålls nere. Fel hanterad innebär den att fler kommuninvånare lever längre liv med dålig hälsa och beroende av stödinsatser från anhöriga, vården och omsorgen, samtidigt som kostnaderna för vård och omsorg ökar.

Arbetet för en mer äldrevänlig kommun är alltså inte en fråga som bara berör äldre och äldrenämnden. En åldrande befolkning påverkar hela kommunorganisationen, hela kommunens budget och hela samhället. Arbetet för att utveckla en alltmer äldrevänlig kommun är således ett gemensamt intresse och ett gemensamt ansvar.

Kommunens arbete för ökad äldrevänlighet

På initiativ från Uppsala Pensionärsföreningars Samarbetsråd blev Uppsala kommun 2016 medlem i Världshälsoorganisationens globala nätverk för äldrevänliga städer och samhällen the Global Network for Age-friendly Cities and Communities (GNAFCC). Nätverket är ett globalt samarbete och stödstruktur för att lokalt möta en åldrande befolkning på bästa sätt. Men äldrevänlighet handlar inte bara om äldre utan om allas förutsättningarna att leva och åldras i samhället.

Enligt Världshälsoorganisationens modell genomförde kommunen 2016-17 en stor medborgardialog och baslinjemätning/-bedömning som sedermera kom att ligga till grund för kommunens program och handlingsplan för äldrevänlig kommun. Program och handlingsplan har sedan följts upp och reviderats.

Dialogen med den äldre befolkningen visade att utvecklingsinsatser i Uppsala kommun är motiverade inom framför allt fem områden (de första fem punkterna nedan). Efter

revideringen av program och handlingsplan kvarstår dessa områden som prioriterade mål men med tillförande av ytterligare ett område: trygghet. I sin helhet är programmets prioriterade områden därmed:

- minska upplevd diskriminering på grund av ålder
- minska skillnader i upplevd livskvalitet mellan äldre boende i staden respektive på landsbygden
- förbättra förhållanden på bostadsmarknaden ur ett äldreperspektiv
- förbättra utemiljön ur ett äldreperspektiv
- förbättra kollektivtrafiken ur ett äldreperspektiv
- öka tryggheten för äldre.

Programmets och handlingsplanens utformning och implementering behöver alltså ta hänsyn till dessa dialogbaserade sex prioriterade områden inom ramen för de av Världshälsoorganisationen definierade åtta utvecklingsområdena (se nedan). Resultatet är ett program, en plan och ett arbete som utgår från Världshälsoorganisationens erfarenhets- och kunskapsbaserade modell men med betoning på äldre Uppsalabors åsikter, preferenser och behov.

Åtta utvecklingsområden

Världshälsoorganisationen delar in det äldrevänliga arbetet i åtta olika utvecklingsområden. Varje område omfattar en mängd olika aspekter av äldrevänlighet i det specifika utvecklingsområdet. De åtta utvecklingsområdena kan i sin tur delas in i tre olika grupper: fysisk miljö, social miljö och kommunal service. Målet är att varje utvecklingsområde ska möta en rad äldrevänliga behov så att det skapas en sömlös kontinuitet eller kedja av äldrevänlighet. I Uppsala kommuns arbete för att bli en alltmer äldrevänlig kommun behöver samtliga dessa åtta utvecklingsområden uppmärksammas. Målet är att fysisk miljö, social miljö och kommunal service utgör ett integrerat system som möjliggör en optimalt äldrevänlig kommun.

Viktiga aspekter av äldrevänlighet är att främja fysisk aktivitet och psykisk hälsa genom hela livet. Det är exempel på frågor som inte sorteras i egna utvecklingsområden utan går igen i samtliga områden. Fysisk aktivitet kräver ofta både information, tillgängliga miljöer och social inkludering. Psykisk hälsa är ofta en effekt av hälsofrämjande utemiljöer, social delaktighet eller samhällsengagemang. Prioriteringarna från medborgardialogen ger ytterligare ledning i hur olika insatser behöver prioriteras.

Mer om utvecklingsområdena och förankringen i Världshälsoorganisationens struktur för äldrevänligt arbete kan man läsa om i deras publikationer "Age-friendly environments in Europe: A handbook of domains for policy action" och "Global Age friendly Cities: A Guide".

Utvecklingsområde 1 Utemiljöer

Utvecklingsområdet syftar till ett integrerat system av bland annat

- välskötta utemiljöer
- grönytor och gångbanor
- sittplatser
- gångvänliga trottoarer
- gångvänliga vägar och övergångsställen

- gångvänlig trafikmiljö
- separata cykelvägar
- trygghet
- tillgänglig och nära service
- tillgängliga byggnader
- offentliga toaletter.

Detta är ett prioriterat utvecklingsområde. Utvecklingsområdet styrs i huvudsak av Uppsala kommuns översiktsplan

Utvecklingsområde 2 Transporter och mobilitet

Utvecklingsområdet omfattar såväl transport som mobilitetsfrågor mer brett och syftar till ett integrerat system med beaktande av bland annat:

- resekostnader
- kollektivtrafikens frekvens och tillförlitlighet
- resmål och sträckning
- fordonens kvalitet
- särskild kollektivtrafik/färdtjänst
- reserverade sittplatser i kollektivtrafiken
- chaufförers beteende
- trygghet och komfort i kollektivtrafiken
- hållplatser och stationer
- information
- samåkning/bilpooler
- taxi
- väg- och trafik kvalitet
- underhåll av körförmåga
- parkeringar.

Detta är ett prioriterat utvecklingsområde. Då ansvaret för kollektivtrafiken i Uppsala till största delen ligger hos Region Uppsala är kommunens möjligheter att självt hantera detta utvecklingsområde begränsat. Färdtjänst är dock en särskild kollektivtrafikform under kommunens ansvar.

Utvecklingsområde 3 Boende

Utvecklingsområdet syftar till ett integrerat system med beaktande av bland annat:

- rimliga bostads-/boendekostnader
- fundamentala bostadskvaliteter
- utformning
- bostadsanpassning
- underhåll
- service i och nära hemmet
- delaktighet i grannskap/lokalsamhälle
- brett utbud och boendemiljö (utrymme/trygghet/säkerhet).

Detta är ett prioriterat utvecklingsområde. Utvecklingsområdet styrs i huvudsak av Bostad för alla – Uppsala kommuns program för bostadsförsörjningen.

Utvecklingsområde 4 Social delaktighet

Området omfattar olika aspekter av sociala relationer. Såväl aktiv social delaktighet och gemenskap som passiva sociala resurser och nätverk. Utvecklingsområdet syftar till ett integrerat system med beaktande av bland annat:

- främjande av fysisk aktivitet
- tillgängliga evenemang och aktiviteter
- rimlig kostnad
- brett utbud
- marknadsföring/information
- att nå ut till ofrivilligt ensamma
- social blandning/integration.

Detta är ett prioriterat utvecklingsområde vad gäller att minska upplevd diskriminering på grund av ålder samt minska skillnader i upplevd livskvalitet mellan äldre boende i staden respektive på landsbygden.

Utvecklingsområde 5 Social inkludering och icke-diskriminering

Utvecklingsområdet omfattar frågan om ålderism (stereotypa uppfattningar om äldre) och åldersdiskriminering och syftar till ett generellt beaktande av bland annat:

- inkluderande och anpassade tjänster
- representation utan stereotyper
- åldersintegration
- äldre och äldreperspektiv i lärmiljöer
- social och ekonomisk inkludering.

Detta är ett prioriterat utvecklingsområde vad gäller att minska upplevd diskriminering på grund av ålder och att minska skillnader i upplevd livskvalitet mellan äldre boende i staden respektive på landsbygden.

Utvecklingsområde 6 Arbete och samhällsengagemang

Utvecklingsområdet syftar till ett integrerat system med beaktande av bland annat:

- möjlighetertill volontärarbete
- möjlighetertill yrkesarbete
- möjligheter till utbildning/vidareutbildning
- tillgänglighet
- samhällsengagemang
- erkännande
- stöd till entreprenörer
- korrekt lön/ersättning.

Detta är ett prioriterat utvecklingsområde vad gäller att minska upplevd diskriminering på grund av ålder

Utvecklingsområde 7 Kommunikation och information

Utvecklingsområdet syftar till ett integrerat system med beaktande av bland annat:

- informationstillgänglighet
- muntlig och skriftlig kommunikation
- klarspråk
- automatiserad kommunikation och kommunikationsutrustning (till exempel telefonsvarare)
- tillgängliga datorer och internet.

Detta är ett prioriterat utvecklingsområde vad gäller att minska upplevd diskriminering på grund av ålder.

Utvecklingsområde 8 Samhällsstöd samt tjänster inom hälsa, vård och omsorg

Utvecklingsområdet syftar till ett integrerat system med beaktande av bland annat:

- tillgänglighet till och utbud av anpassade samhällstjänster
- tjänster inom hälsa, vård och omsorg
- service på frivillig/volontär grund
- beredskapsplanering.

Detta är ett prioriterat utvecklingsområde vad gäller att minska upplevd diskriminering på grund av ålder, att minska skillnader i upplevd livskvalitet mellan äldre boende i staden respektive på landsbygden samt att öka tryggheten för äldre. Vad gäller tjänster inom hälsa, vård och omsorg styrs dessa i hög grad av äldrenämndens verksamhetsplan.

Uppföljning

Äldrenämnden är ansvarig för program och handlingsplan för en äldrevänlig kommun och har det övergripande ansvaret för uppföljning och utvärdering av programmet. Alla nämnder och bolagsstyrelser ska årligen redovisa resultatet av sitt arbete med att uppfylla de uppställda målen till kommunstyrelsen. Äldrenämnden följer årligen upp program och handlingsplan i ordinarie programuppföljning. Kommunstyrelsen kan sedan revidera handlingsplanen vid behov.

Relaterade dokument

- Bostad för alla – Uppsala kommuns program för bostadsförsörjningen
- Bostad för alla – Handlingsplan för program för bostadsförsörjningen 2021–2024
- Idrottspolitiskt program för Uppsala kommun
- Handlingsplan till idrottspolitiskt program
- Kulturpolitiskt program för Uppsala kommun
- Handlingsplan till kulturpolitiskt program
- Landsbygdsprogram för Uppsala kommun

- Handlingsplan för Uppsala kommuns landsbygdsprogram
- Program för trygghet, brottsförebyggande och säkerhet
- Program för full delaktighet för personer med funktionsnedsättning
- Handlingsplan för full delaktighet för personer med funktionsnedsättning
- Uppsala kommuns program mot våld i nära relationer
- Verksamhetsplan och budget för omsorgsnämnden
- Verksamhetsplan och budget för äldrenämnden
- Årsredovisning 2023, Uppsala kommunkoncern
- Äldreombudsmannens årsrapport 2023
- Översiktsplan 2016 för Uppsala kommun
- Age-friendly environments in Europe: A handbook of domains for policy action
- Global Age-friendly Cities: A Guide

REMISSVERSION